

RUHR en MÜNSTER

ARCHIPEL

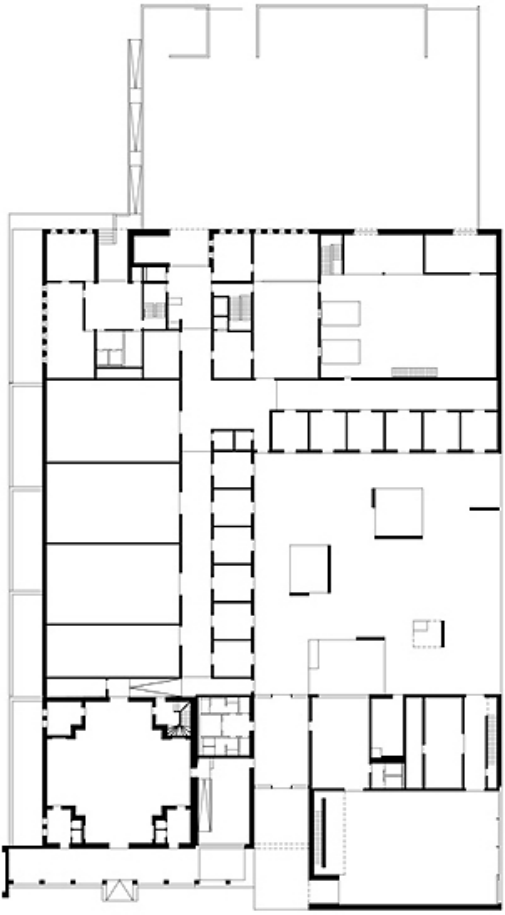
01 DUISBURG
WALFRIEDHOF (2002)
arch. Jutta Heinze

Düsseldorfer Str. 601, 47055 Duisburg

Dit project had tot doel een zichtbaar en ruimtelijk beleefbaar teken te willen zijn om bewust met de dood om te gaan. Het complexe programma wordt gevat in één krachtig en abstract bouwvolume dat rust geeft. Er wordt een buitengelegen binnenkamer gemaakt, gericht op het woud, om tot inzicht, tot innerlijke rust te komen. Deze ruimte krijgt een eigen interpretatie door het dak te laten doorsnijden met verschillende betonnen wanden en meerdere lichtgaten. Op die manier worden diverse ruimtelijke relaties met de groene achtergrond geënsceneerd. Grenzend aan deze binnenplaats bevinden zich twaalf afscheidsruimten, die hoofdzakelijk door zacht zenitaal licht een intieme sfeer verkrijgen. Het bestaande gebouw van het Waldfriedhof werd ook door de hand van Jutta Heinze gerenoveerd.

01

02 DUISBURG
LANDSCHAFTSPARK NORD (1991)
landchapsarch. Prof. Peter Latz und Partner

Emscherstrasse 71, Duisburg

Landschapspark Duisburg-Nord: industriële cultuur als een wereld waar van alles te beleven valt. Waar ooit dag en nacht de hoogovens brandden, is het hoogovencomplex tegenwoordig een krachtbron van creativiteit. Het landschapspark presenteert een vernieuwende wereld vol belevenissen van het nieuwe millennium. Dit landschap werd ontworpen met de bedoeling het industriële verleden te begrijpen, eerder dan het te vewerpen.

De structuren van deze gigantische 'industriekathedraal' uit het begin van de 20e eeuw hebben een heel speciale bekoring. Door de lichtkunst van de kunstenaar Jonathan Park ziet het geheel er 's nachts zelfs romantisch uit. In de architectonisch markante blaasovenhal staan vier indrukwekkende elektrische turbocompressoren als technische overblijfselen. Deze hal werd verbouwd tot een theater met 700 plaatsen en is nu het toneel van de 'Ruhr-triënnale'. De imposantste constructie is de 'krachtcentrale' met een lengte van 170 meter, een breedte van 34 meter en een hoogte van 20 meter. In 2002 werden alle voormalige industriehallen verbouwd tot multifunctionele cultuurruimten, die worden verhuurd voor evenementen. Binnenin hoogoven nummer 5 kijkt man in

02

de gigantische giethal. Buiten is de stalen reus begaanbaar tot aan de top en biedt op een hoogte van ongeveer 70 meter een prachtige panorama-uitzicht. Uit het gasreservoir ontstond een uniek, innovatief indoor-duikcentrum voor iedereen. De oude tussenhal is een openluchtbioscoop. Tussen de silhouetten van de hoogovens, hallen en het netwerk van buisleidingen zijn speelparadijzen en de 'Deutsche Alpenverein' (Duitse Alpenvereniging) heeft er een klimtuin aangelegd. In het voormalige hoogovenbedrijf bieden geschoolde trainers op een parcours met hoge koorden langs ijzeren en stalen constructies, flakkerende lichtjes, afgronden en een 'traject', een drie uur durende, imposante en bizarre groepsbelevenis die zijn weerga niet kent. Met publieke middelen werd een belangrijk monument van de industriële cultuur getransformeerd tot een multifunctioneel attractiepark, dat 24 uur per dag open is.

1 Besucherzentrum mit Restaurant
2 Kraftzentrale
3 Gleiswaage 51
4 Schalthaus 1
5 Alte Verwaltung (Jugendherberge)
6 Hochofen 5
7 Auftauhalle
8 Reliefharfe
9 Wildnis
10 Windenergieturm
11 Klarwasserkanal
12 Sinterplatz
13 Bunkervorplatz
14 Rundklärbecken und Kühlwerk
15 Bunkersteg und Klettergarten
16 Piazza Metallica
17 Gießhalle 1
18 Gebläsehallen
19 Tauchgasometer
Landschaftspark
Duisburg-Nord
Hauptschalthaus
Verwaltung
Besucherzentrum
Gastronomie
Hauptzugang
Emscherstraße
www.landschaftspark.de
Information
Gastronomie
Treffpunkt Führungen
Toiletten
Parkplatz
Aussichtspunkt
Spielplatz
Skate-Platz
BMX-, Mountainbiking

03 DUISBURG
LEHMBRUCK MUSEUM (1959-1964)
arch. Manfred Lehmbruck

Friedrich-Wilhelm-Straße 40, 47051 Duisburg

Dit museum heeft zijn naam te danken aan de beeldhouwer Wilhelm Lehmbruck (1881-1919). Het museum beschikt over een grote collectie beelden van deze veel te jong gestorven kunstenaar. Kenmerkend voor zijn oeuvre zijn langgerekte breekbare mensfiguren die een introverte en vergeestelijkte sfeer uitademen. Hij is een sleutelfiguur in de overgang naar de moderne beeldhouwkunst en de geestelijke vader van Joseph Beuys. De naam van het museum doet niet vermoeden dat er veel werken te zien van vele bekendere kunstenaars.

De kunstcollectie is van een zeer goede kwaliteit. Opvallend is het grote aantal beeldhouwwerken. Liefhebbers van de driedimensionale kunst uit de twintigste eeuw kunnen hier hun hart ophalen. Er is werk te zien van Arp, Beuys, Brancusi, Calder, Christo, Ernst, Giacometti,, Kirchner, Kokoscha, Magritte, Merz, Moore, Paik, Kapoor, Picasso, Serra, Tinguely en vele andere beroemde kunstenaars.

Het museum is tussen 1959 en 1964 gebouwd. Het is een ontwerp van de zoon van de beeldhouwer, Manfred Lehmbruck. Tussen 1985 en 1987 is het museum vergroot door Manfred Lehmbruck en Klaus Hänsch. Het museum is niet alleen bekend omwille van zijn collectie, maar ook door de architectuur zelf. De architectuur draagt bij aan een goede presentatie van de kunstwerken en bewerkstelligt een mooie interactie tussen binnen en buiten, dat zowel in het introvert als het extrovert gedeelte anders wordt aangepakt. Het is gelegen in een aangenaam park waarin beelden opgesteld staan van bekende kunstenaars.

04 ESSEN
PFARRKIRCHE SANKT ANTONIUS (1956-1959)
arch. Rudolf Schwarz

Kölner Straße 37, 45145 Essen

De neo-gotische kerk in deze parochie had amper de bombardementen van de tweede wereldoorlog overleefd. Enkel de toren bleef overeind. Er werd in 1948 begonnen met de bouw van een noodkerk, maar dat was slechts tijdelijk. In 1956 schreef men een architectuurwedstrijd uit om een nieuwe kerk te bouwen die gewonnen werd door de Keulense architect Rudolf Schwarz (1897-1961). Een eenvoudig kubisch volume opgetrokken in een betonnen skelet, waarvan de vierkante vakken met zijden van anderhalve meter opgevuld werden met rood baksteenmetselwerk. Verspreid over de hele kerk werden diverse vierkante met moderne glasramen, van de hand van de school van Georg Meistermans opgevuld. Het grondplan is een vierkant met zijde 33 meter, waarbinnen een T-vormig gedeelte opgetrokken wordt tot 16 m hoogte. Twee lagere gedeelten nemen de secundaire functies op. De binneninrichting is van de hand van Maria Schwarz, echtgenote van de architect. Sinds december 1985 is deze kerk een beschermd monument.

05 ESSEN
FOLKWANG MUSEUM (2010)
arch. David Chipperfield

Museumsplatz 1, 45128 Essen

Het kunstmuseum werd aanvankelijk in de stad Hagen gesticht door Karl Ernst Osthaus als eerste museum wereldwijd voor moderne kunst (zelfs vòòr het Moma in NY). Het werd gebouwd van 1899 tot 1902 in de Neo-Renaissancestijl door de Berlijner Paul Gérard; het interieur werd uitgevoerd door de Belgische architect-kunstenaar Henry Van de Velde. Het museum werd in 1909 als Museum Folkwang geopend. Naast werken van George Minne, Auguste Rodin, Wilhelm Lehmbruck, Pierre-Auguste Renoir, Gustave Courbet, Vincent van Gogh, Paul Cézanne en Paul Gauguin, waren het vooral de kunstenaars van de schilderschool in het Folkwang, die het museum een goede naam bezorgden. Na de dood van de stichter werd de verzameling tezamen met de collectie van het bestaand Kunstmuseum van de stad Essen verenigd in een nieuw Folkwang Museum op de huidige locatie. (Sinds 1955 bevindt zich het Karl Ernst Osthaus-Museum in het voormalige Folkwang-gebouw te Hagen.)

In 1960 concipieerden de architecten Werner Kreutzberger en Erich Hösterey und Horst Loy één van de meest succesvolle museumgebouwen van de naoorlogse periode.

05

Tot deze naar Hagen uitgenodigde kunstenaars behoorden Christian Rohlfs, Jan Thorn-Prikker, Emil Rudolf Weiß en Milly Steger. Toen Osthaus in 1921 overleed, verkochten zijn erfgenamen de kunstcollectie aan de stad Essen. Sinds 1955 bevindt zich het Karl Ernst Osthaus-Museum in het voormalige Folkwang-gebouw.

In 2006 werd besloten tot nieuwbouw van het Museum Folkwang via een architectuurwedstrijd. Twaalf bureaus namen deel: Adjaye/Associates (London), Bolles + Wilson (Münster), Architekten Brüning Klapp Rein (Essen), David Chipperfield Architects (Berlin/London), Gigon Guyer Architekten (Zürich), Zaha Hadid Architects (London), Hilmer & Sattler u. Albrecht (Berlin/München), Königs Architekten (Köln), MVRDV (Rotterdam), SANAA (Tokio), Schultes Frank Architekten (Berlin), Staab Architekten (Berlin).

De opdracht werd in 2007 gegeven aan de Britse architect David Chipperfield. Het uit 1960 daterende gebouw bleef gehandhaafd, maar de uitbreidingen van 1983 werden gesloopt. Het nieuwe gedeelte voegt zich naadloos in het bestaande ensemble. Dit doet het onder meer door het materiaalgebruik en de sobere kleurstelling. De nieuwbouw bestaat uit een sokkel, met daar bovenop een doorschijnende gevel met langwerpige gerecycleerde glaspanelen. De kleur van de gevel verandert onder invloed van de grillen van het daglicht. Het ontwerp bestaat uit zes kubussen, gelijkvloers verbonden door vier glazen binnenplaatsen. Het vernieuwde Folkwang werd in januari 2010 heropend, toen Essen/Ruhrgebied Culturele hoofdstad van Europa 2010 was.

06 ESSEN
HAUS DER ESSENER GESCHICHTE (2007)

arch. AFS Ahlbrecht-Felix-Scheidt

Bismarckstr. 10, 45121 Essen

In 2004 hebben er zich 820 architecten gemeld om deel te nemen aan de architectuurwedstrijd voor een nieuw stadsarchief, waarbij 17 bureaus voor deelname werden geselecteerd. Het Essense bureau Frank Ahlbrecht / Herman Scheidt haalde de eerste plaats wegens de functionaliteit van het gebouw, wegens de duurzame omgang en het plaatsen van het depot achter een cortenstaal facade wat een symbolische betekenis gaf aan het archief. Deze monolitische uitdrukking van de gevel “beschermt” het geheugen van de stad als een schat. Hier worden het geschreven erfgoed zeker doorheen de tijd goed bewaard. Aangezien het staal wegens corrosie constant verandert staat het symbool voor de wandel des tijds. Ten derde is de aantasting van het staal door de tand des tijds ook een verwijzing naar de vergankelijkheid van de stad Essen. Het gebouw werd pas eind 2009 in gebruik genomen.

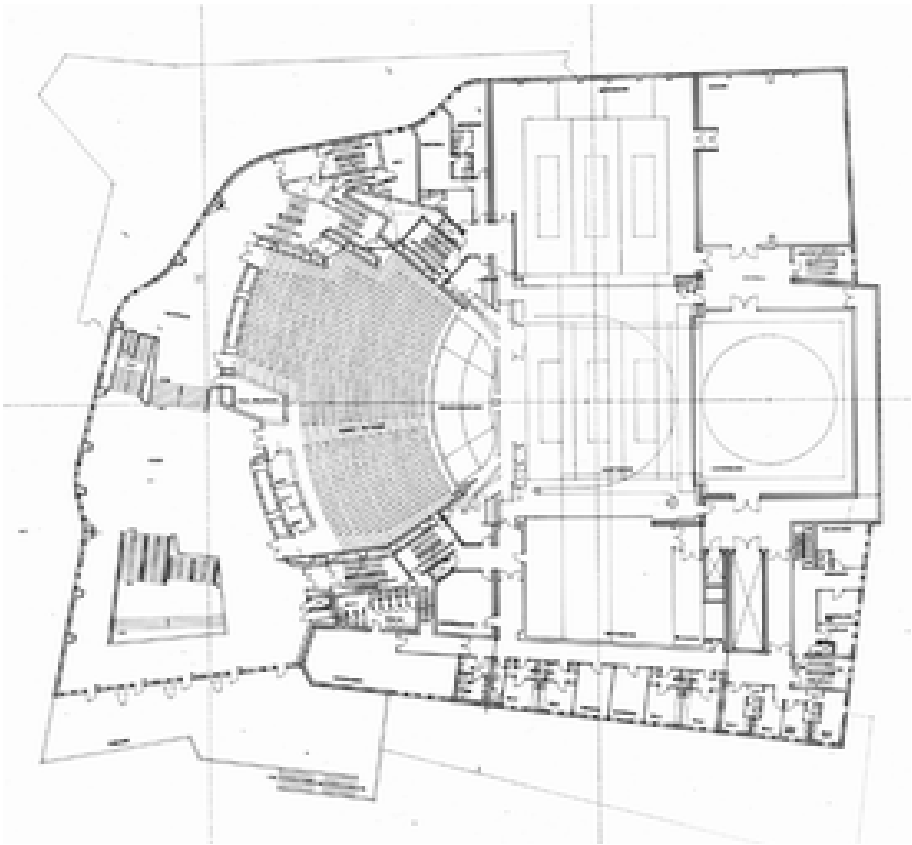
07 ESSEN
AALTO MUSIKTHEATER (1988)
arch. Alvar Aalto

Opernplatz 10, 45128 Essen

Het bijzondere operahuis in Essen is in 1959 ontworpen door de Finse architect Alvar Aalto (1898-1976). De bouw van het theater begon echter pas in 1983 toen de architect al zeven jaar dood was. In 1959 zond Alvar Aalto een wedstrijdproject in onder het nummer ‘17991’. Hij won de eerste prijs en herwerkte de plannen vanaf 1961 tot aan zijn dood. De Duitse architect Harald Deilmann volgde de werken op basis van de nagenoeg ongewijzigde tekeningen van Aalto. Het operahuis staat bekend om zijn asymmetrische harmonische vorm. Dit esthetisch aspect wordt binnenin doorgetrokken, waar de menselijke schaal sterk aanwezig is. Aalto ontwierp een architecturale wandeling die reeds start in de ondergrondse parkeergarage en uitmondt in de foyer. Deze krijgt veel aandacht als ontmoetingsruimte van het sociaal gebeuren dat opera is Het theater heeft een uitstekende internationale reputatie.

07

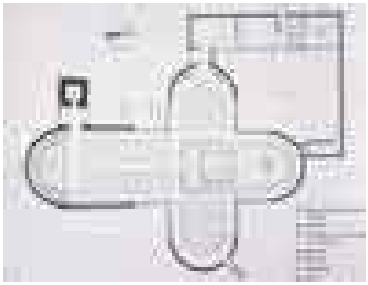
08 ESSEN
PFARRKIRCHE ST ANDREAS (1954-'57)
arch. Rudolf Schwarz

Brigittastrasse 49, 45130 Essen

Het kruisvormige bakstenen kerkgebouw met vrijstaande klokkentoren werd tussen 1954 en 1957 gebouwd door de architect Rudolf Schwarz, ter vervanging van een vernielde kerk in de tweede wereldoorlog. Het grondplan van de kerk refereert naar een Romaans bladmotief. De rechthoekige klokkentoren vindt zijn plaats naast de ronde vormen van de kerkgevel en versterkt zo het beeld van de kerk. Ook de strakke ramen benadrukken het contrast met de ronde vormen. In 1994 werden de oude raampartijen met glasdallen vervangen door nieuwe. Binnen in de ruimte heerst een bijzondere blauwe tint. De kunstenaar Jocjem Poensgen ontwierp de nieuwe ramen waarbinnen hij de vierkante grondvormen herhaalde en diverse glazen lagen over elkaar heen legde. Doorheen die gelaagdheid ontstaat er een geraffineerd lichtspel. Deze kerk werd opgenomen in de lijst van de beschermde monumenten.

08

09 ESSEN
ZOLLVEREIN SCHACHT XII (2001)

arch. Rem Koolhaas (masterplan)

Gelsenkircherner Strasse 209 D-45309 Essen

Kolenmijn Zollverein (Essen)
Modernistisch industrieel complex

De Zollverein-steenkolenmijnen gingen open in 1847, toen de eerste schacht werd aangelegd. Steenkolen waren benodigd voor de ijzer- en staalindustrie in het Ruhrgebied. Dankzij een goede spoorlijnverbinding kon de mijnindustrie tot grote bloei komen. In de loop van de 19e eeuw werden nog meer schachten gegraven en werd het de grootste kolenmijn van Europa. In de jaren '20 van de vorige eeuw kreeg de mijn een nieuw bestuur en werd de productiviteit vergroot door de aanleg van de nieuwe 'schacht 12'. De architecten, Fritz Schupp en Martin Kremmer, lieten zich bij hun ontwerp beïnvloeden door het Bauhaus en de gedachte dat vorm in dienst staat van functie. Ze schiepen een modernistisch bouwwerk. De bouw duurde van 1928 tot 1932. Indrukwekkend is met name de rood geschilderde, A-vormige schachttoren, die tot symbool van het Ruhrgebied werd. In de jaren '80 liep de steenkolenwinning terug; in 1986 werd de mijn gesloten.

Tegen het einde van de vorige eeuw werd het gebied overgenomen door de plaatselijke overheid. Nadat Unesco het terrein op de Werelderfgoedlijst had geplaatst, werden de gebouwen gerestaureerd. Oma ontwikkelde het masterplan voor de site waar 'creativitiet' de rode draad is bij het invullen van de functies. Tot de interessantste bouwwerken behoren het oude ketelhuis - door Norman Foster omgebouwd tot ontwerpcentrum - en de kolenwasserij, waar nu het Ruhrmuseum is gevestigd. Nu de economie weer opleeft, vestigen zich opnieuw bedrijven op het terrein van de Zollverein. De museale presentatie is actueel en tegelijkertijd perfect in symbiose met de sterke industriële architect.

09

Ruhr Museum
Verbouwing van de steenkoolwasserij

ontwerp: OMA (Rem Koolhaas)

Het Ruhrmuseum heeft zijn intrek genomen in de voormalige kolenwasserij, die compleet is omgebouwd naar een ontwerp van de Nederlandse toparchitect Rem Koolhaas.

09

Het Ruhr Museum toont de geschiedenis van het Ruhrgebied in een spectaculair gebouw: De enorme hallen met reusachtige machines en de langgerekte gangen zorgen voor een wel héél bijzondere ruimtelijke beleving! De museale presentatie is actueel en tegelijkertijd perfect in symbiose met de sterke industriële architect.

09

Red Dot design museum

Ontwerp: Foster + Partners, London

Dit museum toont de grootste en wellicht meest ongewone tentoonstelling van hedendaagse ontwerpen ter wereld. Op een oppervlakte van meer dan 4.000 m² zijn rond 1.500 geselecteerde voorwerpen uit de hele wereld te bezichtigen. Sterarchitect Sir Norman Forster integreerde dit museum op zeer geslaagde wijze in de architectuur van de Zeche Zollverein, in het ketelhuis van de voormalige kolenfabriek.

Administratie gebouw

van de architecten Ahlbrecht Felix Scheidt Kasprusc

09

Kokerei

Ilya & Emilia Kabakov

In de kokerei heeft het kunstenaarspaar een installatie uitgewerkt : The Palace of Projects, een tentoonstelling met een veelheid aan ideeën omtrent

1. Projecten tot verbetering van het leven op deze wereld
2. Projecten tot stimuleren van de creativiteit
3. Projecten gericht op het perfectioneren van zichzelf als een individu.

Landschapspark

Landschapsarchitect : Henri Bava – Agence Ter

Het landschapontwerp is van Henri Bava van Agence Ter. Het doel van het plan was om de bestaande structuur door te zetten en om successietuinen toe te voegen. Een serie van paden zijn toegevoegd door een berkenbos om het terrein te ontsluiten met zes ingangen aan de aangrenzende gebieden. De voormalige spoorrails naar de cokesfabriek zijn bewaard gebleven en in gebruik als centrale assen in de middelste zone. Deze zijn aangepast om ze als voet- en fietspaden te gebruiken.

10 ESSEN
SCHOOL OF MANAGEMENT AND DESIGN (2007)
arch. Sanaa

Gelsenkirchener Str. 209, 45309 Essen

Massief en tegelijkertijd ruimtelijk oogt de lichtgrijze kubus van de hand van de SANAA-architecten. De 134 glazen perforaties in vier formaten, die zich langs zijgevels van het gebouw bevinden, zorgen voor uiterst verrassende doorzichten.

Een van de drie ‘attractors’, de designacademie door SANAA, getuigt van buitengewone ruimtelijke en constructieve oplossingen. Het gebouw is een bijna volmaakte kubus, met een grondvlak van 35 bij 35 meter en een hoogte van 34 meter. Door de Spartaanse vormgeving lijkt het eenduidig. Maar de 134 glazen perforaties in vier formaten, die zich langs drie kanten van het gebouw ophopen en het massieve blok bijna doen oplossen, zorgen voor uiterst verrassende doorzichten. Voorbijgangers krijgen de indruk dat de gevels flinterdun en geheel poreus zijn, terwijl het hier toch om een blok beton gaat. De perforaties zijn bovendien dusdanig geplaatst, dat de passant bijna niets te weten komt over de etageverdeling van het interieur en over de functies die het gebouw herbergt.

11 NEVIGES
MARIENDOM (1963-1972)
arch. Gottfried Böhm

Elberfelder Strasse 12, 42553 Velbert

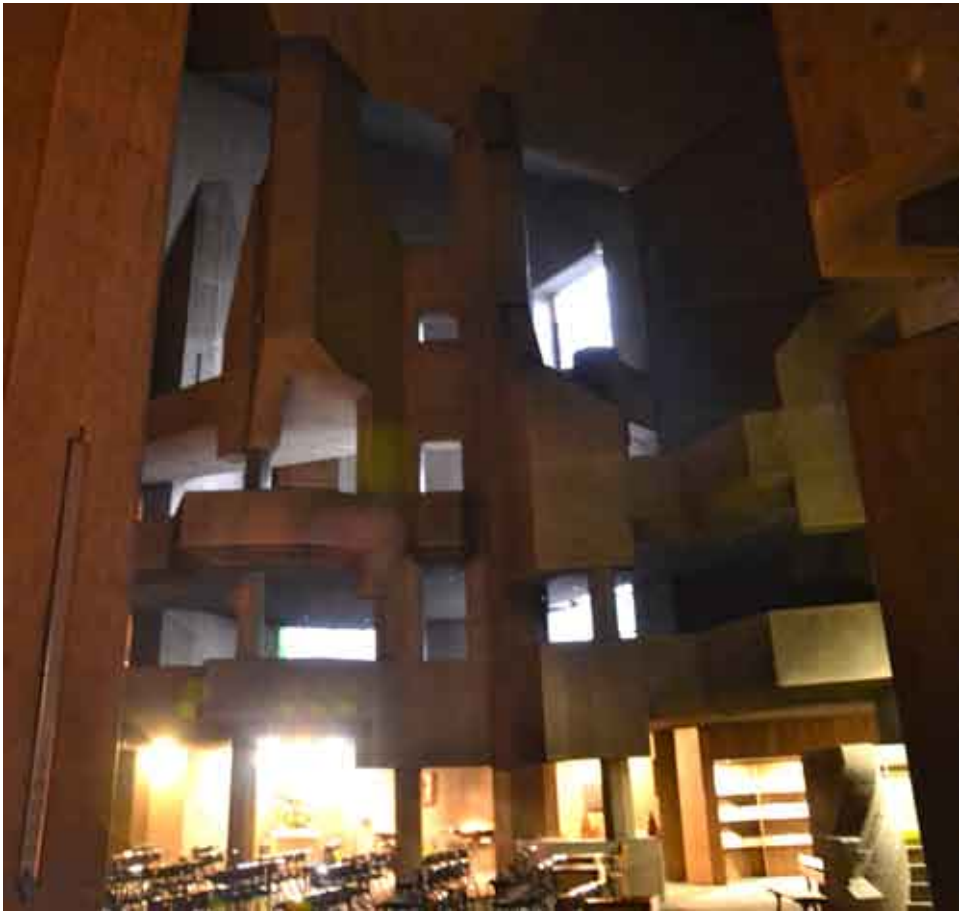
Gottfried Böhm (°1920) is een Duitse architect. Zijn vader, Dominikus Böhm, staat bekend als ontwerper van diverse kerken in heel Duitsland. Zijn grootvader was ook architect. Na zijn afstuderen aan de Technische Universiteit van München in 1946 volgde Böhm een studie beeldhouwen. Na 1947 werkte Böhm voor zijn vader tot diens dood in 1955. Böhm nam later het bedrijf over. Tijdens deze periode werkte hij samen met de Vereniging voor de wederopbouw van Keulen die onder leiding stond van Rudolf Schwarz. In 1951 reisde hij naar New York City, waar hij zes maanden werkte voor architectenbureau Cajetan Baumann. Tijdens zijn reis naar Amerika ontmoette Böhm de Duitse architecten Ludwig Mies van der Rohe en Walter Gropius, twee van zijn grootste inspiratiebronnen.

In de volgende decennia ontwierp Böhm vele gebouwen, waaronder kerken, musea, openbare centra, kantoorgebouwen, woningen en appartementen. Hij is zowel een expressionistisch als post-Bauhaus architect. Zelf ziet hij zich als een architect die verbindingen legt tussen het verleden en de toekomst, tussen de wereld van de ideeën en de fysieke wereld, tussen een gebouw en de (stedelijke) omgeving.

11

Gottfried Böhm probeert altijd de omgeving en zijn ontwerp samen te laten werken, overgangen te creëren en gelaagdheid aan te brengen. Vooral ook omdat hij veel projecten, door de wederopbouw periode, in een bestaande stedelijke context heeft moeten bouwen. De Mariendom in Neviges kent echter geen relatie tot de oorlog, maar is gebouwd om het groeiende aantal pelgrims onderdak te bieden. Böhm won de architectuurwedstrijd voor deze kerk, maar wijzigde zijn ontwerp nadien drastisch. De Mariendom is op een verhoogde open plek, aan de rand van het dorp, achter het oorspronkelijke klooster gebouwd. Zijn kristallijnen betonrots symboliseert zowel de “bergen” van de omgeving als de gastvrije “tent” voor de gelovigen. De binnenzijde doet denken aan een marktplaats en imponeert door de verschillende niveaus en de majestueuze brandramen.

12 BOCHUM
BERGBAUMUSEUM (2009)
arch. Benthem Crouwel (NL)

Am Bergbaumuseum 28, 44791 Bochum

De als een mijn opgezette zwarte kubus is ontworpen door het Duitse filiaal van Benthem Crouwel Architekten. Met bruggen is het nieuwe gedeelte verbonden met de oudbouw. Het Bergbau-Museum is het belangrijkste museum op het gebied van mijnbouw en een van de best bezochte musea in Duitsland. In 1930 is het opgericht door de Westfälische Berggewerkschaftskasse en de gemeente Bochum. De 1.795 vierkante meter omvattende uitbreiding op een voormalige parkeerplaats is bedoeld voor wisselende tentoonstellingen en de vaste expositie over opstelling van St. Barbara, de belangrijkste beschermheilige van de mijnbouwers.

“De nieuwbouw is een dwarsdoorsnede van een mijn: een massief donkere, zwarte kubus, met verlichte gangen en mijnschachten. De gevel is geïnspireerd op steenkool en heeft een zwarte, ruwe oppervlakte. De kleur van de doorgangen varieert van wit en lichtoranje tot dieprood”, meldt Benthem Crouwel. “Het gebouw lijkt zo uit de mijn te zijn gehaald. Een uitgekiende routing, van binnen naar buiten, vermijdt doodlopende routes.” Benthem Crouwel verwierf de ontwerpopdracht via een architectuurwedstrijd in 2006.

13 RECKLINGHAUSEN
CAMPUS VEST SCHOOL (2008)
arch. Scholl-Balbach-Walker

Campus Vest 3, 45665 Recklinghausen

Max Born Beroepsschool & Herwig Blankertz Beroepsschool & Arena Alfons Schütt

Scholl architecten uit Stuttgart ontwikkelde voor de twee beroepsscholen en de publieke sporthal drie onafhankelijke gebouwen die een centrale campus omsluiten. Via de hoogte van de drie onderscheiden gebouwen en hun gevelbehandeling resoneren ze met elkaar. De centrale binnenruimte omvat zowel de ontsluitingen als verblijfsruimten. Het beroepscollege Max Born bevindt zich in het oosten, en het beroepscollege Herwig-Blankertz in het zuiden van de campus. De toeschouwerzone voor de Arena Alfons Schütt sluit via een brede trappenpartij de campus naar het westen toe af. Deze trappen zijn dienstig als zitruimte en als buitentribune. In totaal kunnen er 4400 leerlingen les volgen in de talrijke atelierruimten voor metaalbewerking, voedingsopleiding als orthopedietechniek.

14 MÜNSTER
CITYPROJEKT STUBENGASSE (2009)
arch. Fritzen + Müller-Giebeler Architecten

City Centre, Stubengasse/Loerstraße Münster

Na het winnen van een internationale wedstrijd begon het architectenteam aan de invulling van het laatste vrije stadsdeel in de binnenstad met een complex programma van winkelcentrum, hotel (140 kamers), bank, restaurants en ondergrondse garage. Er werd gekozen voor twee bouwvolumes die een eigen autonomie uitstralen in het stadsbeeld qua maatvoering, zichten en functionele optimalisering. Het aldus nieuw ontworpen plein verweeft zich met zijn vernauwingen in de structuren en het ritme van de oude binnenstad en laat nieuwe ruimte sequenties met hoge kwaliteitswaarde ontstaan. De schaal van het gebouw past zich aan aan zijn omgeving door diepe inkepingen in het hoofdvolume. Kleuren en materiaalgebruik verwijzen naar de stadseigen kenmerken.

15 MÜNSTER
MÜNSTER ARKADEN (2006)
arch. Kleihues + Kleihues

Ludgeristraße 100 en Königsstraße 1–3, 48143 Münster

Een voormalig enorm bankcomplex werd omgebouwd tot een hoofdzakelijke winkelinfrastructuur om de binnenstad nieuw leven in te blazen. De winkelpassage vormt het centrum van de volgens het ontwerp van Kleihues + Hensel gebouwde Münster Arkaden. Ze maakt een openbare verbinding tussen de drukke Rothenburg en de voetgangerszone in de Ludgeristraße. Het enorme gebouw wil geen stad binnen de stad zijn, maar een vervollediging en versterking van de reeds aanwezige handelstructuren. Bijgevolg loopt de stedelijke ruimte vlot in, uit en door dit project. Het architectonische concept herinterpreteert het klassieke gallerijmodel tot een opgeladen belevingsruimte. Bijzondere aandacht werd besteed aan de kwaliteit van het daglicht in het project

16 MÜNSTER
UMBAU ALTES PARKHAUS (2010)
arch. Fritzen + Müller-Giebeler Architecten

Stubengasse 22-26, Münster

In 2008 werd beslist om een verlaten parkeergebouw om te toveren in een woon- en winkelcomplex met ingebouwde fiestenwinkel. Het oude parkeergebouw uit 1964 werd grotendeels ontmanteld. De basis van het ontwerp ligt in het toekennen van volledig nieuwe functies aan bestaande structuren, zoals een voormalige buitenruimte die nu binnenruimte wordt. Bindend element zijn de prachtige oude betonnen structuren die het hele project een krachtige sfeer geven. De twee eerste bouwlagen bestaan uit winkels, tentoonstellingsruimte met een loftkarakter, waarbinnen de oorspronkelijke structuur heel afleesbaar is. Daarboven bevinden zich acht woningen met loggia, teruggetrokken ten opzichte van het straatbeeld en gericht op een groene binnentuin. Dit project vormt een wezenlijk deel van het nieuwe plein aan de Stubengasse en kreeg reeds verscheidene prijzen toegekend.

17 MÜNSTER
PARKHAUS ALTER STEINWEG (2009)
Dipl. Ing. Wolfgang Kantorski

Alter Steinweg 21, Münster

Het nieuwe parkeergebouw “Alter Steinweg” sluit het stadsblok tussen twee drukke straten. Het staat parallel en op een respectvolle afstand van het gekende winkelcentrum het Kiffe Paviljoen, dat aan zijn andere zijde geflankeerd wordt door de Stadsbibliotheek van Bolles & Wilson. De onderste twee bouwlagen bedienen winkelruimten. De vier erboven gelegen bouwlagen bieden plaats aan 393 wagens. De hellingbaan draait spiraalsgewijs omheen een royale lichtpatio, die het gebouw van licht en lucht voorziet. De hoogte in de parkeergarage bedraagt 2,45 meter, wat een licht en ruimtelijk gevoel geeft, temeer daar er tussen de wagens door geen constructiekolommen te zien zijn. De rood-witte gevel biedt een antwoord op de omgeving en werd ontworpen door het bureau Behnet-Bondzio-Lin. De kopse zijde worden bedekt met rode terracotta tegels en sluiten aan bij de aanpalende gebouwen. De langse zijde echter, reikend tot ruim over de hoeken, keert zich naar het plein wordt bekleed met een wit rasterwerk in staal.

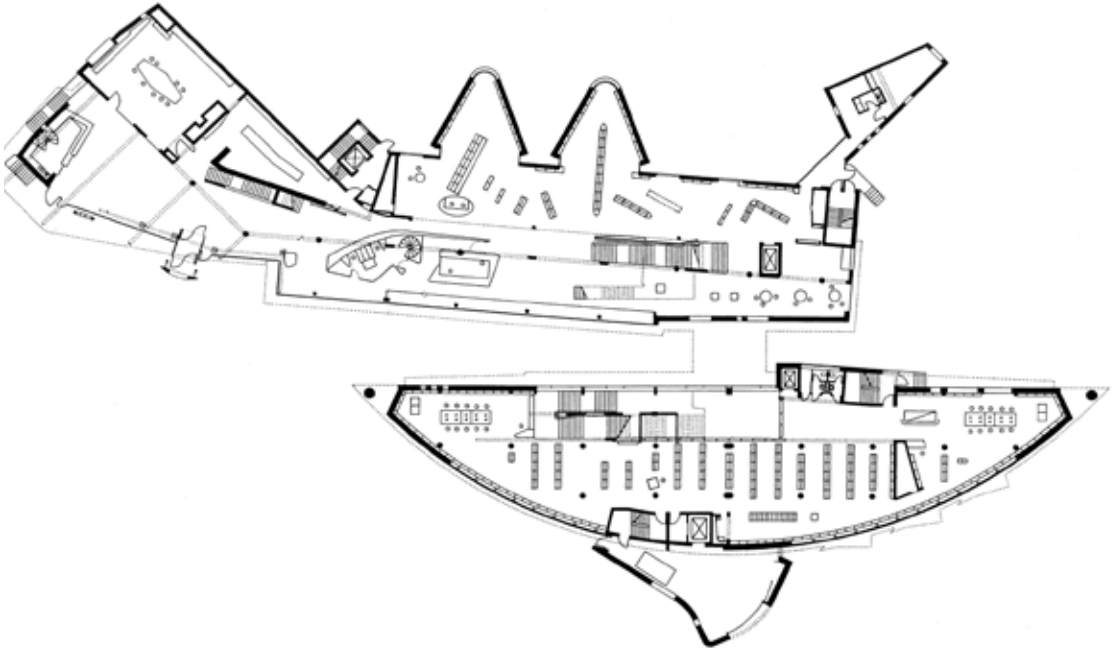

18 MÜNSTER
STADTBÜCHEREI (1993)
Bolles & Wilson

Alter Steinweg 11, Münster

In de jaren tachtig besliste men om een nieuwe bibliotheek te schenken aan de stad voor haar 1200-jarig jubileum. Men vond een leeg perceel in het centrum - als één van de laatste overgebleven leegten geslagen door de bombardementen van de Tweede Wereldoorlog – dat historisch gezien reeds vanaf de elfde eeuw was bebouwd. Op dit perceel zou een symbolisch gebouw moeten komen dat hoge eisen stelde aan esthetiek en aan stedenbouwkundige kwaliteiten. Het echtpaar Bolles & Wilson won de architectuurwedstrijd met een ontwerp dat een symbiose zocht tussen moderne architectuur en een deels historische omgeving. Midden doorheen de bibliotheek loopt een steeg in het verlengde van de as van de gotische Sint-Lambertikerk, in de sfeer van het middeleeuwse stadsbeeld. Hierdoor wordt het gebouw in twee duidelijke afleesbare heldere zones verdeeld die worden verbonden met een brug. De speelse vormgeving verwijst naar de kleinschaligheid van het historische stadsgedeelte.

Architekturbüro
Bolles - Wilson
Freie Architekten BDA
Alter Steinweg 17
48143 Münster
Tel. 0251-44204
Fax 0251-44504

BOLLES-WILSON

SBM EC

19 MÜNSTER
NRW.Bank (2009)
arch. Eisfeld engel Architekten

Friedrichstraße 1, Münster

De nieuwbouw van de NRW bank aan de Friedrichstrasse geeft een nieuw stedelijk gestalte aan deze plek. In harmonie met het vrijstaande gebouw van de oorspronkelijke NRW bank ontstaat er op een licht verhoogde sokkel een publiek toegankelijk plein. De nieuwbouw bestaat uit een compact volume met diverse vlakwerkingen in de gevels, evenals een zes verdiepingen tellend inkomportaal. Op de gelijkvloerse verdieping bevinden zich de gemeenschapsfuncties zoals conferentiefaciliteiten en het personeelsrestaurant. De hogergelegen kantoorruimten worden via liften met elkaar verweven. Doorlopende lichtschachten laten daglicht tot op de benedenverdieping voelen en zorgen voor een communicatieve sfeer. Nieuw en oude bankgebouw zijn onderling met elkaar verbonden door een zenitaal verlichte verbinding in de sokkel. Naar het plein toe werd een café voorzien.

20 MÜNSTER
DIOZESANBIBLIOTHEEK (2002-2005)

Arch. Ing. Max Dudler

Überwasserkirchplatz 2 48143 Münster

De diocesaan-bibliotheek aan de Überwasserkerk in Munster is met haar verzameling waardevolle historische handschriften (700.000 volumes en 680 tijdschriften) de grootste gespecialiseerde bibliotheek van Duitsland. Toen de wedstrijd werd uitgeschreven, gold als regel dat er aan de stadskern nieuwe bouwstenen dienden aan toe gevoegd te worden. De Zwitserse architect won de wedstrijd met een sereen en toch gedurfd ontwerp. De nieuwe volumes, een bibliotheek en twee administratieve gebouwen, keren zich bewust weg van de stedelijke bouwlijnen en oriënteren zich op het aanwezige seminariegebouw en kerk. Er ontstaat een nieuw geheel, dat samen met de kerk door zijn zelfstandige stedenbouwkundige gerichtheid onmiskenbaar uit de stedelijke structuur losbreekt: een ensemble als miniatuurstad. Deze toevoegingen aan de bestaande structuur leidt tot nieuwe stedelijke ruimten, zoals een park, een tuin, een steeg en een kruisgang. De stad wordt als systeem in zijn eenvoudigste principes en elementen leesbaar.

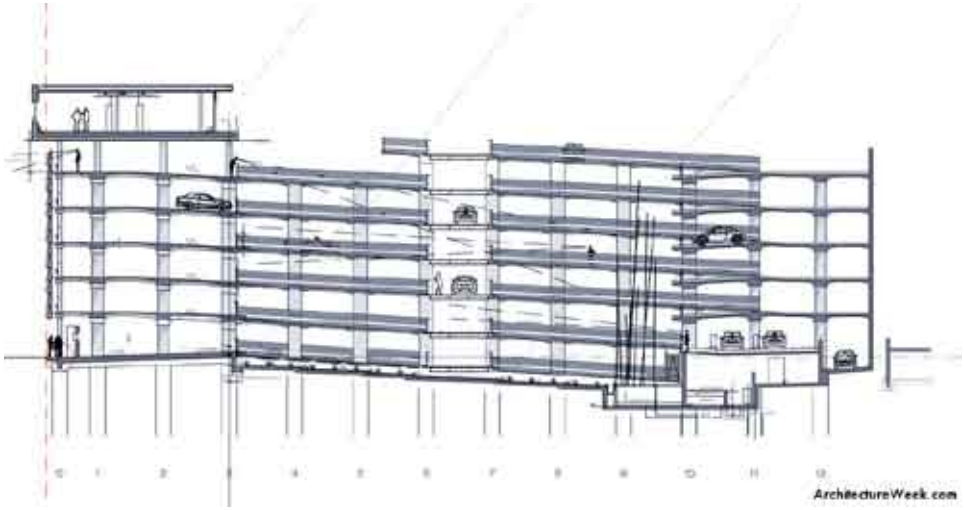
21 MÜNSTER
PARKHAUS ENGELENSCHANZE (2006)
arch. Petry - Wittfoht Freier Architekten

Engelstr. 49, 48143 Münster

Dit gebouw biedt een creatieve stedelijke ervaring bij het parkeren. Het is gelegen in het centrum van Munster op de hoek van de Engelstrasse en de Herwarthstrasse op een belangrijk verkeersknooppunt. De hoogte en schaal van het gebouw zijn afgestemd op de omgeving. Het project bestaat uit vier elementen: de linten betonnen hellingsbanen in zes lagen die plaats bieden aan 485 auto's, het glazen omhulsel dat de hellingen en een kantoorgebouw omwikkelt, een grote lichtpatio die royaal licht binnentrekt en een rustgevende waterpartij in het hart van het gebouw. Het knappe aan dit project zijn de gescheiden hellingen voor stijgend en dalend verkeer. Beide worden kortgesloten door dwarsverbinding in het midden van het parkeergebouw. De glazen gevel maakt het gebouw uiterst licht en bestaat uit gevarieerde glastinten gaande van helder tot groen. Door de inval van zonlicht wijzigt het straatbeeld van gesloten (sterk reflecterend) tot transparant (bij avondlicht). Het verrassende element is toch de royale patio in het midden van het gebouw die het daglicht tot diep beneden brengt en waar water rustig kabbelt en een bijzondere sfeer laat. Deze patio levert bovendien ook natuurlijke ventilatie op!

21

22 MÜNSTER HAVENGEBIED

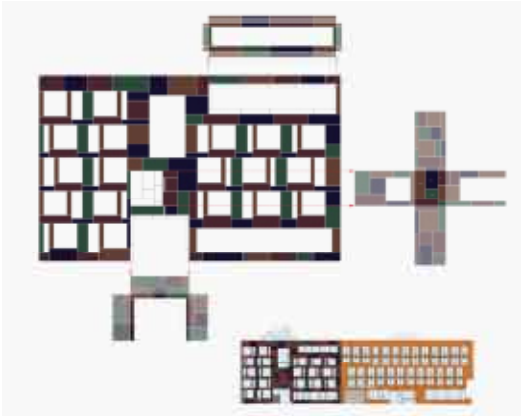
Net zoals Rotterdam, Hamburg, Londen en Genua, wordt de havenbuurt van Munster langzaamaan getransformeerd tot een nieuwe stedelijke buurt. Een hele heropwaardering van de oude havengebouwen en –infrastructuur, evenals een aaneenschakeling van kwalititeitsprojecten langsheen een nieuw aangelegde promenade. Met zijn diverse bars en restaurants lijkt dit wel een melancholische post-industriële place-to-be voor kunstenaars en architecten.

23 MÜNSTER - HAVEN
BÜRO- UND GESCHÄFTSHÄUSER (2000-2005)
arch. Bolles & Wilson

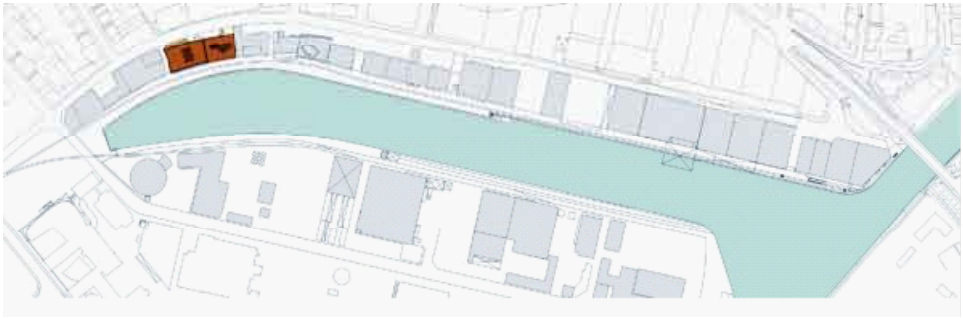
Hafenweg 14 - 16, Münster

Nr 14 en nr 16, beide van de hand van Bolles en Wilson, refereren net als de architectuur van hun voorgangers van opslagplaatsen aan de haven, naar open luchtige ruimten die niet voorgedefinieerd worden. Diepe lofts (22 m) leiden tot diverse creatieve invullingen. De gevels daarentegen zijn aan de diverse zijden heel specifiek en willen een eigen antwoord bieden op de context, met een eigen materiaal en expressie.

24 MÜNSTER
BÜRO- UND GESCHÄFTSHÄUSER AM HAFEN

25 MÜNSTER - HAVEN
CUBE DIENSTLEISTUNGSZENTRUM (2007)
arch.Christian Stanitzeck, GOP Gesellschaft für Objektplanung

Hafenweg 24a, Munster

Terwijl er in het oostelijke deel van de haven uitsluitend historische gebouwen te vinden zijn die de laatste jaren gerestaureerd en tot nieuwe functies omgebouwd werden, vormde de CUBE de eerste nieuwbouw in een reeks hedendaagse gebouwen die westwaarts uitwaaieren. Op de grens tussen oud en nieuw schuiven glazen boxen uit een frisse, innovatieve gevel over de havenpromenade heen. Hiermee wordt niet alleen nieuw herkenningspunt aangereikt, maar eveneens bieden deze volumes aan de gebruiker lucht, licht, zicht en water op een heel creatieve manier.

26 MÜNSTER
DAS PFERD AN DER DECKE (2010)

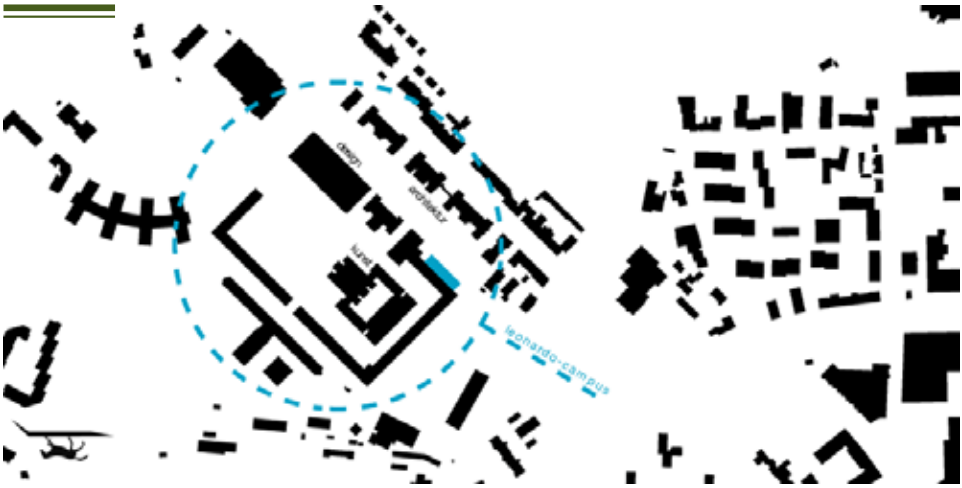
arch. Zaubersch(e)n

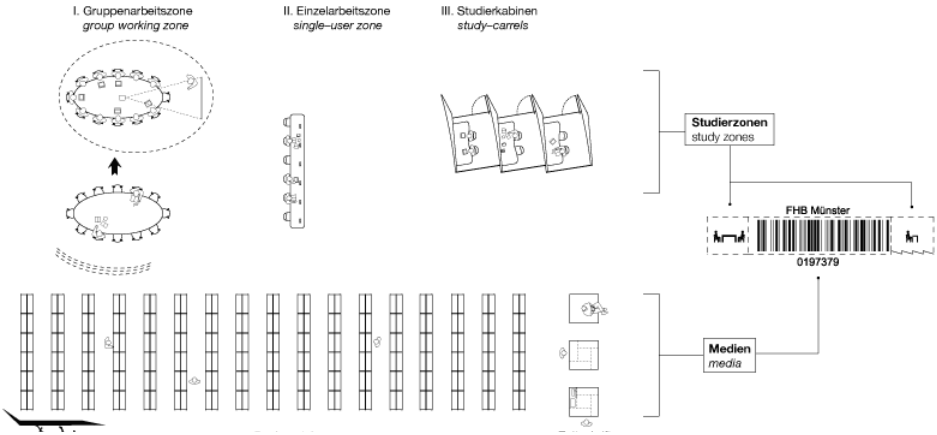
leonardo-campus 5, 48149 münster

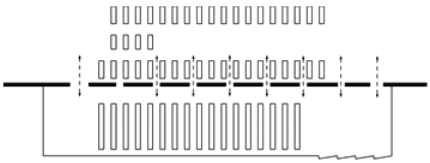
In de oude paardenkazerne hebben de soldaten reeds lang plaats gemaakt voor de studenten. De Leonardo Campus in het noorden van Münster heeft een departement architectuur en design en begeeft zich op het creatieve pad. De boeken worden gedeeld door beide studierichtingen en bevinden zich in de vroegere stallingen. Een uitbreiding van de bib werd voorzien in een glazen aanbouw met grote glaspartijen. Vooraan in de hoek worden die rustige studeerplekken voorzien. Achteraan een tafel voor groepswerk of besprekingen dat met een gordijn kan afgezonderd worden tot visueel en akoestisch omsloten ruimte. Het dak steunt achteraan op drie steunpunten wiens vorm refereert naar de bewegingen van de poten van de paarden. Vooraan vormen de studeernissen de ondersteuning van het dak. De aansluiting van het nieuwe dak met het oude volume gebeurt via een lichtstraat om de oude muren te accentueren en om rijkelijk het daglicht binnen te laten.

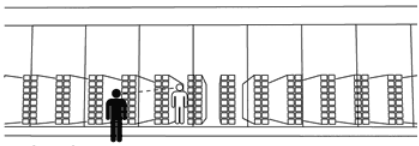
foto Roland Borgmann

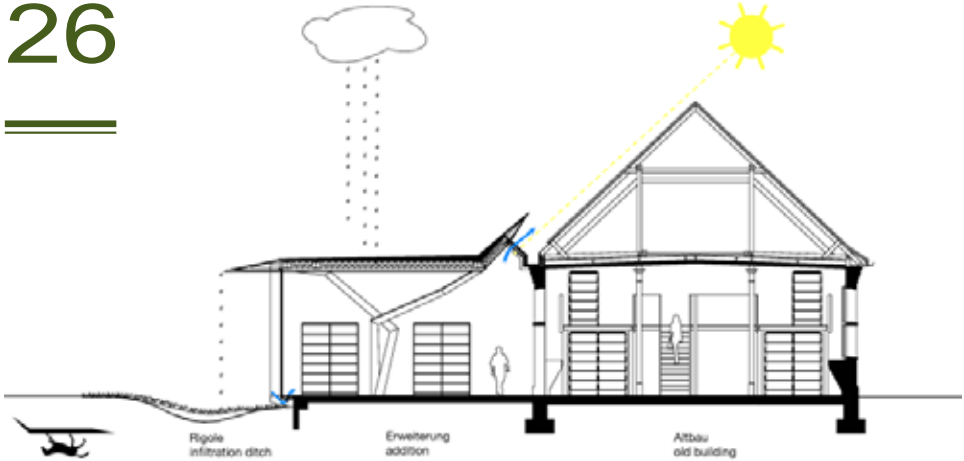

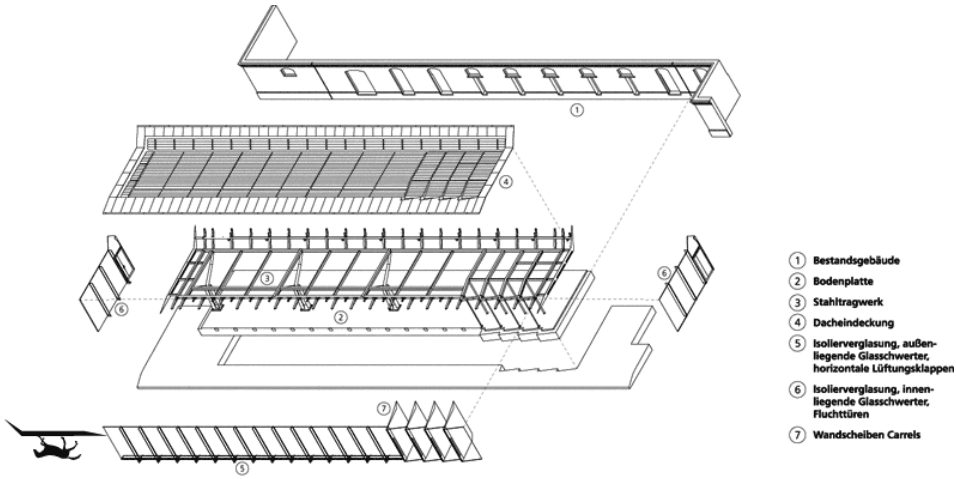

Durchbrüche schaffen Bewegungen
>Inszenierung des Spannungsfeldes zwischen Neubau und Bestand

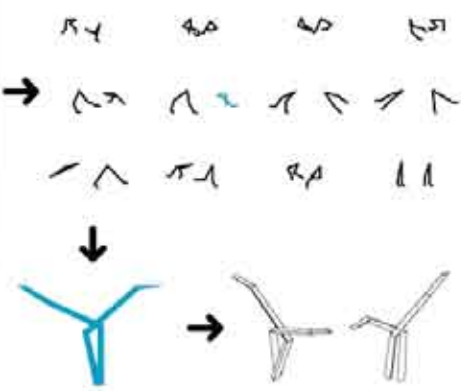
„zur Schau Stellung der Bücher"
>visuelle Vernetzung Campus-Bibliothek

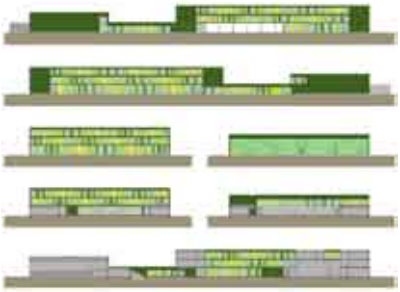
eadweard muybridge, the horse in motion (1878)

27 MÜNSTER
FREIHERR-VOM-STEIN GYMNASIUM (2006)
arch. Rainer M. Kresing Architecten

Dieckmannstraße 141 48161 Münster

Met deze nieuwbouw is het schoollandschap van Munster westwaarts getrokken naar een snelgroeiend uitbreidingsgebied Gievenbeck van de stad. Als kubische totaalvorm zet dit drielagig schoolgebouw een verfrissend contrapunt neer in een amorfe omgeving. Het centraal binnenplein, dat enerzijds als algemene toegang tot de school dient en anderzijds de klaslokalen naar de buitenwereld opent, wordt omsloten door vier zijden met gebouwen van verschillende bouwdiepte. Diverse functies zoals aula, restaurant, mediatheek met leestuin, natuurkunde en scheikunde practica, sporthal zijn helder en duidelijk afleesbaar in het geheel en structureren de school tot een rustgevend geheel. Het binnenplein verloopt via een immense trappenpartij naar een tweede binnenplein. Deze trappen doen dienst als verblijfsruimte of als tribune. Het overheersende kleurenpalet is groen met tinten geel. Groen is een optimistisch kleur en wil als pedagogisch concept het leren stimuleren. In deze school volgen 830 leerlingen onderwijs.

28 COESFELD
ERNSTING´S FAMILY ERWEITERUNG VERTRIEBSCENTER (1983-2006)

Industriestraße 1-6, Coesfeld

De familie Ernsting heeft diverse bedrijvencentra opgericht in Coesfeld, Klieken en Schwarzenbeck. Hun visie is om producten te verkopen op maat en behoefte van de klant. Zo ook dient hun architectuur hun visie te vertolken: een gevoelige architectuur perfect aangepast aan de behoeften en aan zijn omgeving. Daarom schrijven ze voor elk nieuw gebouw een architectuurwedstrijd uit waarbij belang gehecht wordt aan de persoonlijke visie en inbreng va de architect. De volgende projecten en architecten hebben meegewerkt aan de opbouw van hun bedrijvencentra:

- 1983/84

  Gestaltung der Fassaden und Tore Vertriebs-Center Coesfeld-Lette

  Bruno Reichlin, Fabio Reinhard, Santiago Calatrava

- 1993

Vertriebs-Center Klieken

Dr. Bernd Ernsting, Wolters Partner

- 1996

Erweiterung Vertriebs-Center Coesfeld-Lette

Johannes Schilling

- 1999

Regional-Center Schwarzenbek

Johannes Schilling

- 2000/01

Service-Center Coesfeld-Lette

David Chipperfield *(zie project 29)*

- 2001/2002

Landschaftsgestaltung

Peter Wirtz, Wirtz International *(zie project 29)*

- 2004/2005

Erweiterung Vertriebs-Center Klieken

Dr. Bernd Ernsting, Norbert Wortmann

- 2006

Parkpalette Coesfeld

Birk und Heilmeyer *(zie project 30)*

29 COESFELD
BUREAUS (2002)
arch. David Chipperfield + landschapsarch. Peter Wirtz

Industriestraße 1-6, Coesfeld

Het rustgevende monolitische taal van de architectuur van Chipperfield komt in dit ontwerp krachtig naar voor in het derde en voorlopig laatste gebouw in het bedrijvencomplex van de kledijgigant Ernsting in Coesfeld. Het gebouw staat in een groene omgeving, naast twee gebouwen destijds gerealiseerd door enerzijds Fabio Reinhardt, Bruno Reichlin en Santiago Calatrava, en anderzijds Shilling Architects. Het gebouw van Chipperfield voorziet in kantoren en een onderzoeksdepartement. Het strakke betonnen gebouw tekent zich harmonieus af tegenover de zachte glooiingen van het landschap ontworpen door Peter Wirtz.

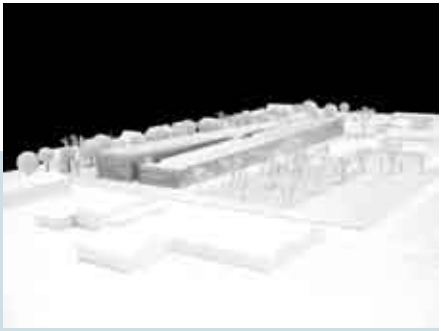
30 COESFELD
PARKEERGEBOUW (2006)
arch. Birk und Heilmeyer Architekten

Industriestraße 1-6, Coesfeld

Een parkeergebouw voor 500 wagens werd in 2006 aan het terrein toegevoegd door de architecten Birk und Heilmeyer. Een bouwvolume van 127 meter lang bestaat uit twee parkeerzoneringen over de volle lengte, die elke een dubbele plaatsing van parkeerplaatsen kennen met een middenrijweg. Deze rijweg ligt in continue helling en vormt over het totale complex heen een continue loop. De verbinding tussen beide gebouwen gebeurt via bruggen. Het gebruik van hellingen van 3,2% zorgt voor een optimaal ruimtegebruik en leidt tot een hoogteverschil tussen boven elkaar liggende hellingen van 2,40 meter. De zone tussen beide gebouwen laat het licht binnenvloeien en geeft ruimte aan de trappenpartijen. De diverse volumes tekenen zich homogeen af, waarbij het gebruik van een houten lattenwerkgevel tot een subtiele overgang tussen het achterliggende woongebied en de industrie van deze firma leidt.

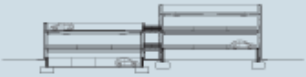

Querschnitt
M 1: 750

Querschnitt
M 1:750

Grundriss
M 1:750

Längsschnitt
M 1: 750

31 DÜLMEN
PFARRKIRCHE HEILIG KREUZ (1939) (2005)

arch. Dominikus Böhm
arch. Feja + Kemper Architekten (renovatie)

Lüdinghauser Str. 10, 48249 Dülmen

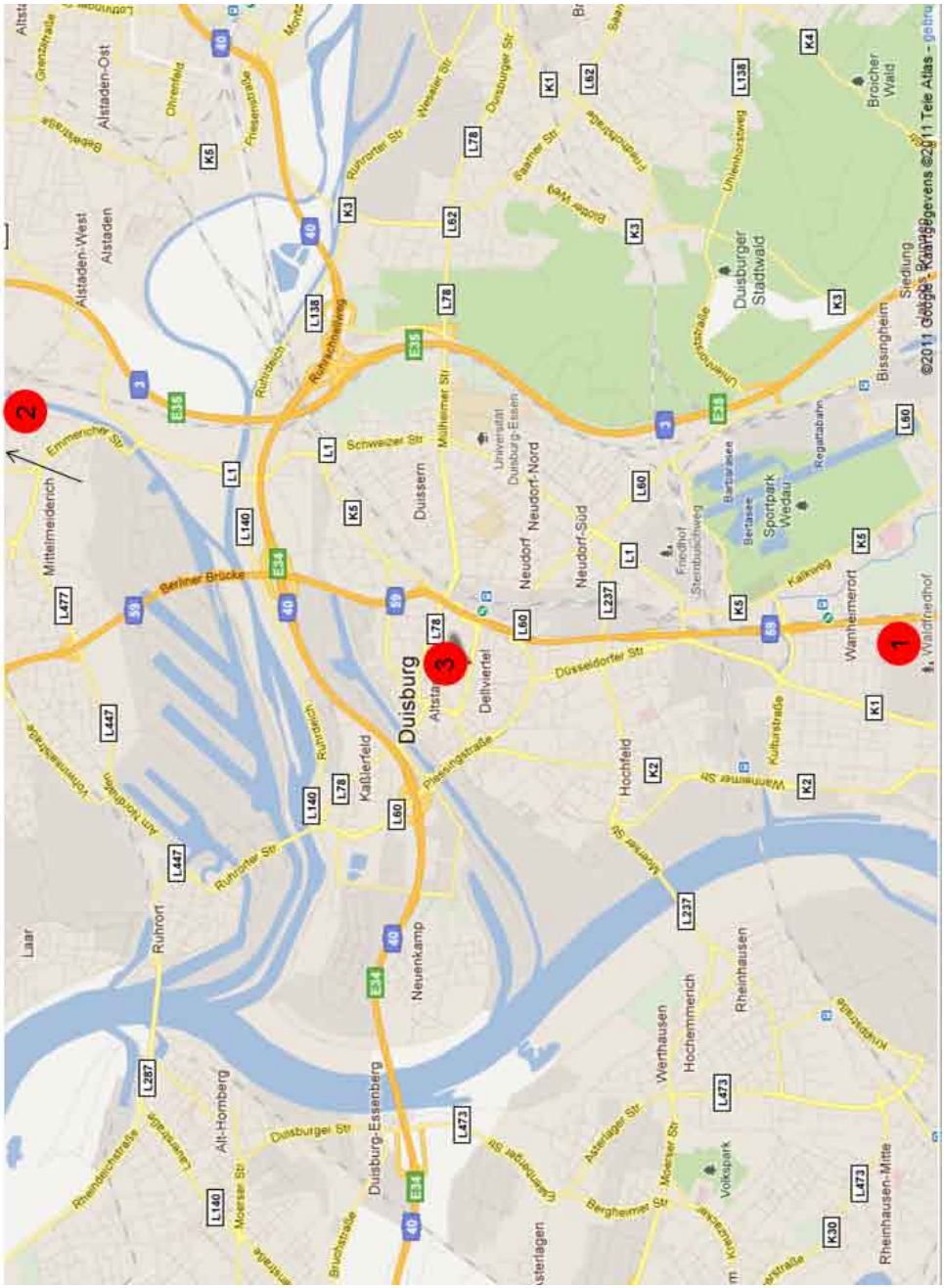
De Heilige Kruiskerk in Dülmen werd in 1939 gebouwd door Dominikus Böhm (1880-1955) en is één van de belangrijkste modernistische kerken in de streek. Deze Duitse architect, gespecialiseerd in kerkenbouw in expressionistische stijl, heeft samengewerkt met Martin Weber en Rudolf Schwarz.

De ontstaansgeschiedenis van deze kerk is nauw verbonden met de heiligverklaring van Anna Katharina Emmerick (1774-1824) die er ook begraven ligt. De monumentale rechthoekige ruimte omvat het schip van de kerk, evenals het koorgedeelte, en reikt via de brede trappen van de altaarzone tot over de prachtig verlichte dubbelhoge grafruimte. Deze ruimtelijke enscenering van het centrale altaar samen met de bijzondere lichtinval verheffen de hele compositie tot een intiem sacraal gebeuren. Dominikus Böhm die eveneens componist was, bracht modernistische en klassieke elementen bij elkaar, vooral Romaanse verwijzingen om zijn theologische opvattingen beter te kunnen omzetten. In de literatuur wordt deze kerk vaak vergeleken met de sobere en krachtige Cisterciënzer architectuur.

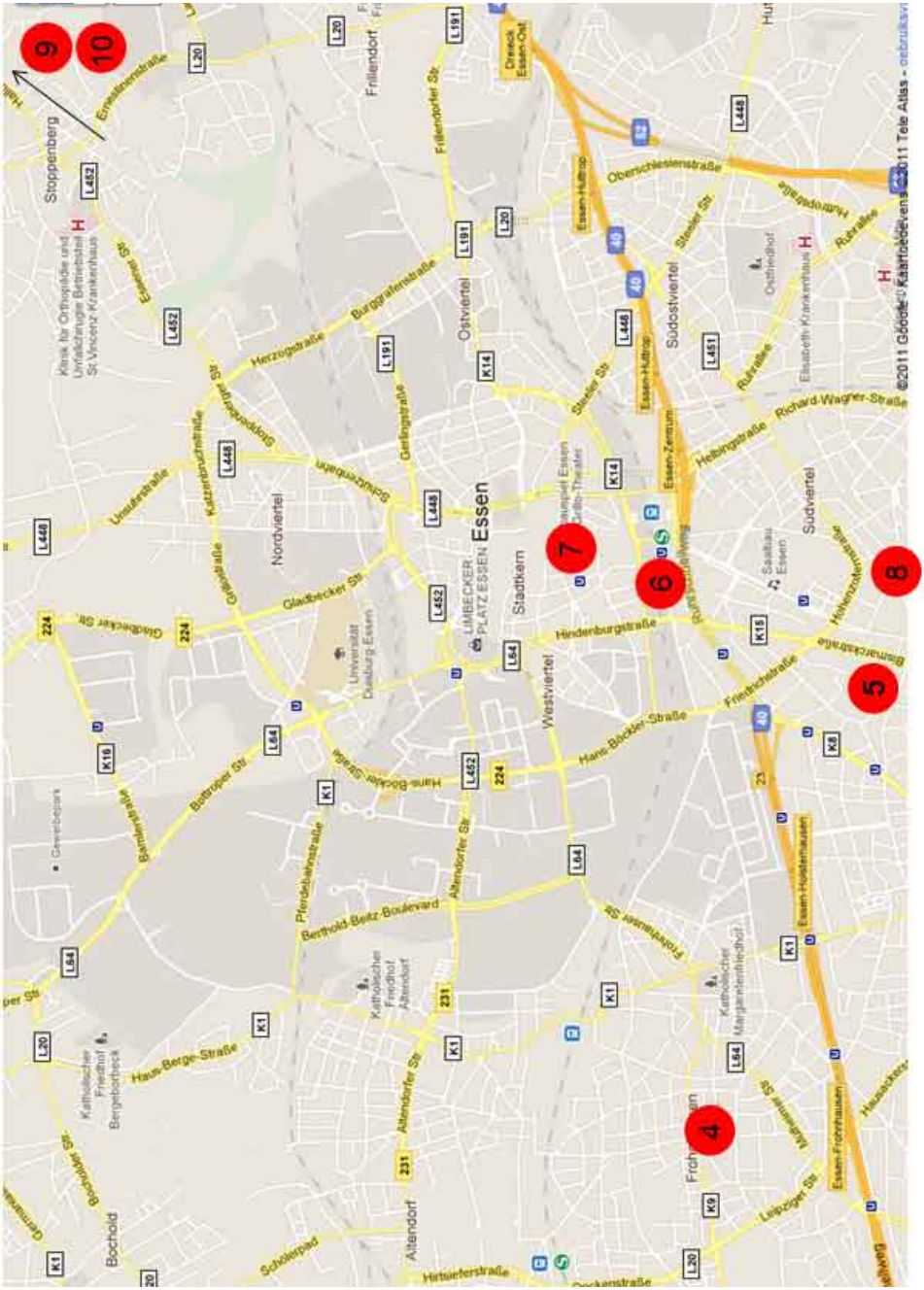
KAART 1

DUISBURG: projecten 1 t/m 3

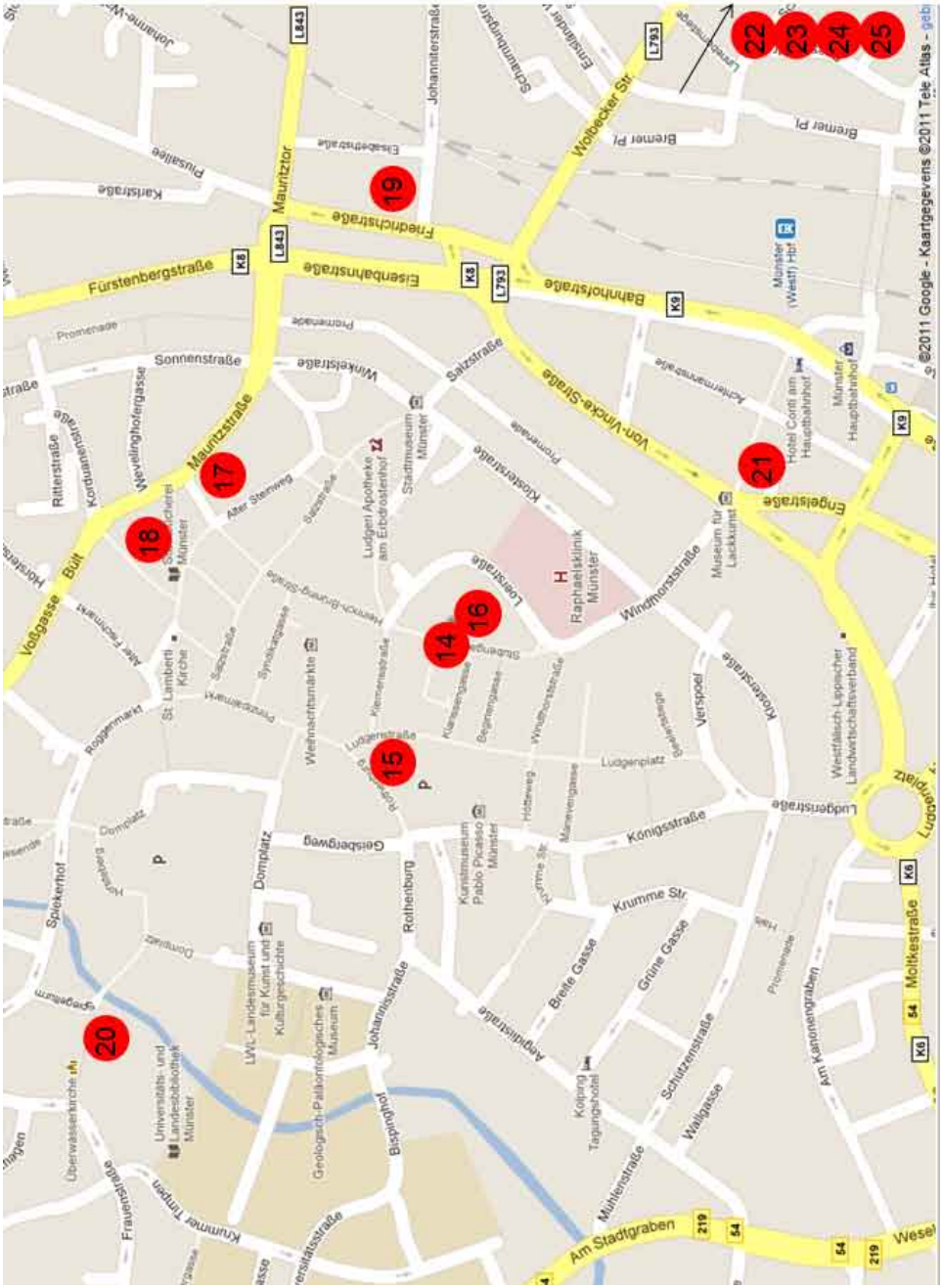
KAART 2

ESSEN: projecten 4 t/m 10

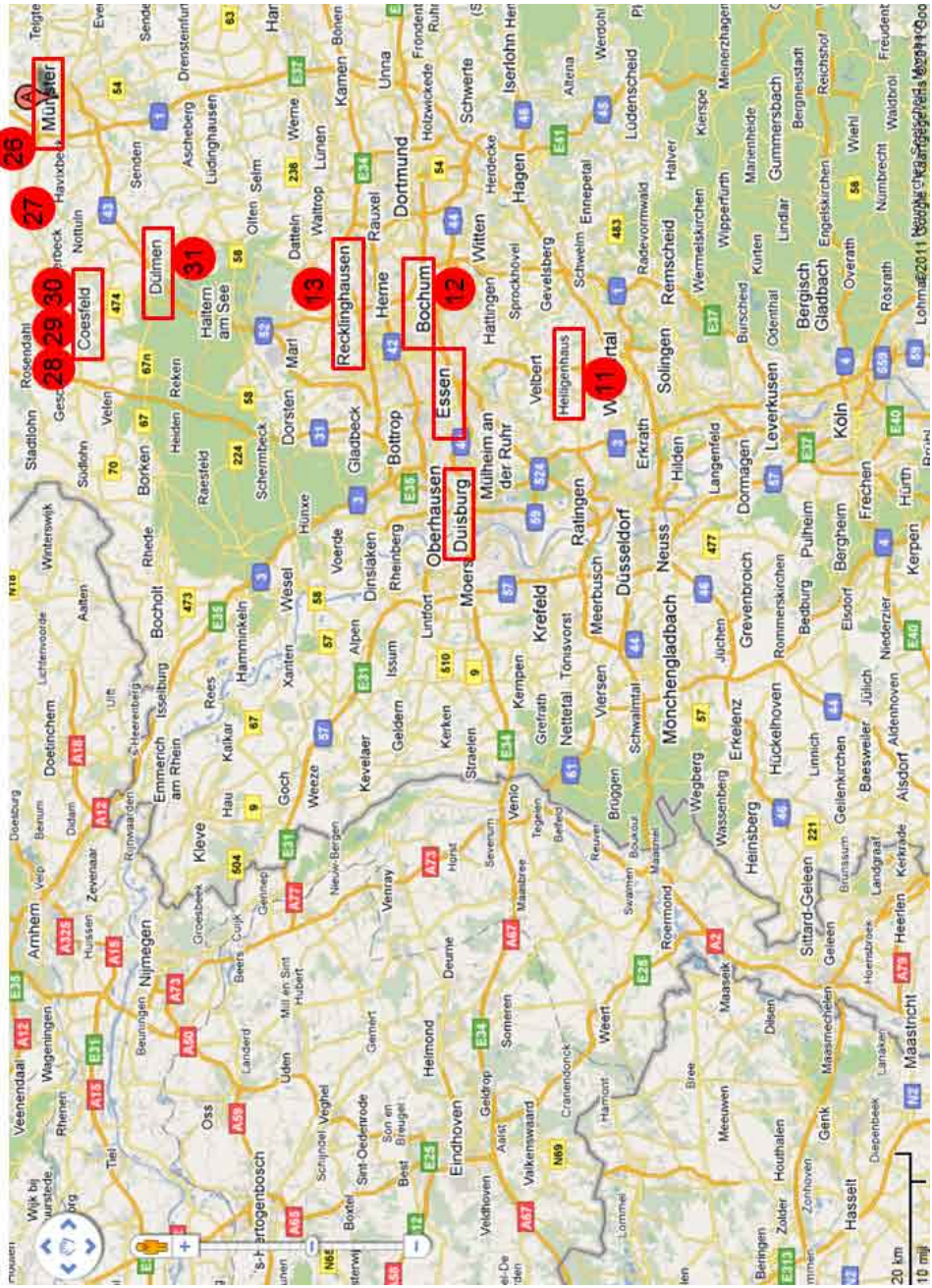
KAART 3

MÜNSTER: projecten 14 t/m 25

KAART 4

projecten 11 t/m 13 | 26 t/m 31

26
27
28
29
30
31
13
12
11
Münster
Coesfeld
Dülmen
Recklinghausen
Bochum
Essen
Duisburg
Oberhausen
Mülheim an der Ruhr
Heiligenhaus
Dortmund
Düsseldorf
Mönchengladbach
Krefeld
Köln
Leverkusen
Solingen
Remscheid
Wuppertal
Hagen
Arnhem
Nijmegen
Eindhoven
Maastricht
Aachen
Enschede
Apeldoorn
Utrecht
Amsterdam
Rotterdam
Den Haag
Leiden
Haarlem
Zwolle
Groningen
Leeuwarden
Lelystad
Almere
Amersfoort
Arnhem
Nijmegen
Eindhoven
Tilburg
Breda
Maastricht
Venlo
Roermond
Sittard-Geleen
Heerlen
Kerkrade
Aachen
Bonn
Koblenz
Trier
Wuppertal
Solingen
Remscheid
Leverkusen
Köln
Bonn
Aachen
Düsseldorf
Duisburg
Essen
Bochum
Dortmund
Hagen
Siegen
Kassel
Paderborn
Bielefeld
Osnabrück
Münster
Enschede
Hengelo
Almelo
Zwolle
Deventer
Apeldoorn
Ede
Wageningen
Arnhem
Nijmegen
Venlo
Roermond
Maastricht
Heerlen
Sittard-Geleen
Eindhoven
Helmond
's-Hertogenbosch
Tilburg
Breda
Roosendaal
Bergen op Zoom
Middelburg
Vlissingen
Terneuzen
Gent
Antwerpen
Brussel
Leuven
Hasselt
Genk
Liège
Verviers
Eupen
Malmedy
Arlon
Luxembourg
Trier
Koblenz
Mainz
Wiesbaden
Frankfurt am Main
Darmstadt
Mannheim
Heidelberg
Karlsruhe
Stuttgart
Ulm
Augsburg
München
Nürnberg
Würzburg
Fulda
Kassel
Göttingen
Hannover
Braunschweig
Wolfsburg
Magdeburg
Berlin
Potsdam
Cottbus
Dresden
Leipzig
Halle
Erfurt
Weimar
Jena
Gera
Chemnitz
Zwickau
Plauen
Hof
Bayreuth
Coburg
Meiningen
Suhl
Eisenach
Gotha
Nordhausen
Kyffhäuser
Harz
Goslar
Clausthal-Zellerfeld
Wernigerode
Halberstadt
Quedlinburg
Aschersleben
Bernburg
Dessau
Wittenberg
Lutherstadt Wittenberg
Torgau
Riesa
Meißen
Pirna
Bad Schandau
Sebnitz
Bautzen
Görlitz
Zittau
Hoyerswerda
Cottbus
Spremberg
Forst
Guben
Eisenhüttenstadt
Frankfurt (Oder)
Seelow
Strausberg
Bernau
Eberswalde
Angermünde
Prenzlau
Pasewalk
Ueckermünde
Anklam
Greifswald
Stralsund
Rügen
Sassnitz
Putbus
Bergen
Saßnitz
Ostseebad Binz
Ostseebad Sellin
Ostseebad Baabe
Ostseebad Göhren
Ostseebad Thiessow
Ostseebad Glowe
Ostseebad Saßnitz
Ostseebad Dranske
Ostseebad Wiek
Ostseebad Breege
Ostseebad Juliusruh
Ostseebad Vitt
Ostseebad Kloster
Ostseebad Altenkirchen
Ostseebad Putgarten
Ostseebad Arkona
Ostseebad Hiddensee
Ostseebad Neuendorf
Ostseebad Vitte

| ARCHIPEL

ARCHIPEL DAT IS OP ZOEK GAAN NAAR ARCHITECTUUR. HET RUIMTELIJK ERVAREN, ZINTUIGLIJK ERDOOR OVERROMPELD WORDEN. HET IS OOK OP ZOEK GAAN NAAR DE ‘GENESIS’ VAN ARCHITECTUUR. HOE HET ONTSTAAT. HET WORDINGSPROCES ERVAN BEGRIJPEN. DE RECHTE (OF VAKER) KRONKELENDE PADEN ERTOE.

MET EEN PROGRAMMA VAN ARCHITECTUURREIZEN EN ARCHITECTUURVOORDRACHTEN FOCUST ARCHIPEL DIRECT OP HET NONONSENSE BOUWEN. MATERIE, CONSTRUCTIE, VORM, RUIMTE IN EEN CONTEXT ALS ZICHTBARE FEITEN EN DIRECTE ERVARING EN BELEVING. NIET DE ZWEVERIGE ARCHITECTUURGELEERDHEID VOOR INGEWIJDEN IN GESLOTEN ARCHITECTUURLOGES. OOK NIET DE GLADDE ARCHITECTURALE VERKOOPS-PRAATJES. GEEN BLABLA... GEEN BLING BLING...

ARCHIPEL ALS ARCHITECTUURVERENIGING DEELT DIE ZOEKTOCHT MET VELEN, MENSEN MET EEN PASSIE VOOR AUTHENTIEKE ARCHITECTUUR ZOWEL PROFESSIONELEN ALS NIET PROFESSIONELEN. SAMEN OP ZOEK.

BINNEN HET VLAAMSE ARCHITECTUURLANDSCHAP IS OP DIE MANIER EEN NETWERK MET VELE KRUISBESTUIVINGEN ONTSTAAN OVER GENERATIES HEEN.
NA DRIE DECENNIA IS OOK EEN VASTE KWALITEITSSTANDAARD GEZET.

| ARCHIPEL

WWW.ARCHIPELVZW.BE

INFO@ARCHIPELVZW;BE

SAMENSTELLING REISBROCHURE

HERA VAN SANDE

ANNEMIE DEMEULEMEESTER

REISBEGELEIDING

HERA VAN SANDE

ANNEMIE DEMEULEMEESTER

FOTOGRAFIE

ANNEMIE DEMEULEMEESTER

LAYOUT

MARTINE POLLIER

vola

Wienerberger

Met steun van de Vlaamse overheid

INHOUDSTAFEL

WALFRIEDHOF (2002) 1
LANDSCHAFTSPARK NORD (1991) 3
LEHMBRUCK MUSEUM (1959-1964) 6
PFARRKIRCHE SANKT ANTONIUS (1956-1959) 7
FOLKWANG MUSEUM (2010) 8
HAUS DER ESSENER GESCHICHTE (2007) 10
AALTO MUSIKTHEATER (1988) 11
PFARRKIRCHE ST ANDREAS (1954-'57) 13
ZOLLVEREIN SCHACHT XII (2001) 15
SCHOOL OF MANAGEMENT AND DESIGN (2007) 20
MARIENDOM (1963-1972) 21
BERGBAUMUSEUM (2009) 23
CAMPUS VEST SCHOOL (2008) 24
CITYPROJEKT STUBENGASSE (2009) 25
MÜNSTER ARKADEN (2006) 26
UMBAU ALTES PARKHAUS (2010) 27
PARKHAUS ALTER STEINWEG (2009) 28
STADTBÜCHEREI (1993) 29
NRW.Bank (2009) 31
DIOZESANBIBLIOTHEEK (2002-2005) 32
PARKHAUS ENGELENSCHANZE (2006) 33
HAVENGEBIED 35
BÜRO- UND GESCHÄFTSHÄUSER (2000-2005) 36
BÜRO- UND GESCHÄFTSHÄUSER AM HAFEN 37
CUBE DIENSTLEISTUNGSZENTRUM (2007) 38
DAS PFERD AN DER DECKE (2010) 40
FREIHERR-VOM-STEIN GYMNASIUM (2006) 43
ERNSTING´S FAMILY ERWEITERUNG VERTRIEBSCENTER (1983-2006) 44
BUREAUS (2002) 46
PARKEERGEBOUW (2006) 47
PFARRKIRCHE HEILIG KREUZ (1939) (2005) 49
KAARTMATERIAAL 50-53